

29.4.2003

Kaupunginhallitus
Kaupunginkanslian kirjaamo
PL 1
00099 HELSINGIN KAUPUNKI

Museon johtokunta 29.4.2003, 49 §

LAUSUNTO HELSINGIN YLEISKAAVA 2002 -EHDOTUKSESTA
(Kkanslian lausuntopyyntö 26.2.2003 dnro 2003 – 344/523)

Kaupunginmuseon johtokunta on käsitellyt lausuntopyynnön kokouksessaan 29.4.2003 ja ottaa seuraavassa kantaa asemakaavaehdotuksen rakennettua kulttuuriympäristöä ja kulttuurimaisemaa koskeviin kysymyksiin.

Johtokunta kantaa huolta siitä, että nykyinen rakennusperintöä arvostava ja säilyttämistä edistävä ilmapiiri jatkuu edelleen yleiskaava 2002:ta toteutettaessa.

Aiemmat kannanotot

Kaupunginmuseo on antanut kaupunkisuunnitteluvirastolle lausunnon yleiskaavaluonnoksesta 25.6.2002 (liite 4) sekä yleiskaavan rinnalla laaditusta tuulivoimaloiden sijaintipaikkaselvityksestä 10.6.2002. Kaupunginmuseon lausuntoon sisältyneitä muutosehdotuksia on yleiskaavaehdotuksessa osittain otettu huomioon.

Yleistä

Rakennetun ympäristön suojelu on yleiskaavassa käsitelty yhtenä kaavatyön lähtökohtana. Edelliseen yleiskaavaan 1992 verrattuna kulttuuriympäristökohteiden lukumäärä on lisääntynyt merkittävästi sisältäen sekä laajoja maisemakokonaisuuksia että 1950-70-lukujen asuinaluekokonaisuuksia. Kaavan yleispiirteisyydestä johtuen yksittäisten pienialaisten kohteiden suojelun kysymykset ratkaistaan tarkemmassa kaavasunnittelussa.

Helsinki on Suomen oloissa ainoa suurkaupunki. Merellisyys ja kaupunkimaisuus on yksi maankäytön kehityskuva –osiossa visioidun Helsingin tärkeistä voimavaroista ja erityispiirteistä. Myönteisenä visiona on kaupunkirakenteen kehittyminen kaupunginosissa moni-ilmeisenä ja rikkaana eri toimintojen lomittuessa toisiinsa. Väestön kasvupaineista johtuen kaupunkirakenteen tiivistäminen on yksi yleiskaavan keskeisiä tavoitteita. Esittelijä pitää tiivistämiseen liittyvistä

c:\users\hyvonti\downloads\lausunto110d03 (2).doc

Osoite	Adress	Puhelin	Telefon	Telefax
PL 4300 00099 HELSINGIN KAUPUNKI	PB 4300 00099 HELSINGFORS STAD	Toimisto (09) 169 3422	Byrå (09) 169 3422	Telefax (09) 667 665

29.4.2003

ristiriitaisuuksista huolimatta myönteisenä, että kehityskuvassa korostetaan eri alueiden ominaispiirteiden ja kaupunkikuvan monimuotoisuuden säilyttämisen tärkeyttä. Helsingin rakennettu monikerroksinen kaupunkiympäristö nähdään kaavaselostuksessa merkittävänä imago- ja laatutekijänä, jota on vaalittava.

Myönteistä kehitystä aiemmista kaavan vaiheista voi nähdä siinä, että monista ranta-alueiden täytöistä on luovuttu. Uudisrakentaminen muuttaa joka tapauksessa tiettyjen alueiden merellistä ilmettä huomattavasti, mikä asettaa suuria vaatimuksia tarkemman tason kaavoitukselle ja ympäristöihin liittyvien kulttuuri- ja maisema-arvojen huomioon ottamiselle.

Uusia rakentamisalueita osoitetaan yleiskaavan mukaan huomattavasti jo kertaalleen rakennetuille alueille, joilta nykyinen toiminta lakkaa tai on siirrettävissä korvaaville alueille. Tämä periaate on sinänsä hyvä, mutta edellyttää huolellista rakennettujen alueiden ominaispiirteiden analysointia ja mahdollisten suojelutarpeiden ennakointia alueen maankäytön tarkemmassa suunnittelussa.

Jo rakennettujen alueiden tiivistäminen on yksi yleiskaavan keskeisiä tavoitteita. Tiivistäminen alueiden omaleimaisuus kuitenkin säilyttäen on monilla alueilla ristiriitaista ja vaikeaa. Jatkotyössä on tarkasteltava, onko osoitettavissa sellaisia arvokkaita alueita, joilla tiivistämisperiaatetta ei voida soveltaa, vaan alueen rakenteeseen ja omaleimaisuuteen usein olennaisesti kuuluva väljyys säilytetään ennallaan. Tällaisia alueita saattaisivat olla esimerkiksi jotkut 1920-50-lukujen asuinalueet.

Täydennysrakentamisessa tulee ottaa huomioon, että vaikka alue ei olisikaan kulttuurihistoriallisesti merkittävä, on se kuitenkin asukkaiden lähihistoriaa ja kotiseutua, johon liittyviä merkityksiä ja ominaislaatua tulee vaalia.

Arvokkaiden kohteiden merkintä ja kaavaselostus

Kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaat alueet on merkitty kaavakarttaan rajoiltaan häilyvällä vinoviivituksella. Koska kaavakartan mittakaava on lisäksi yleispiirteinen, ei pääkarttaan merkityjä arvokkaita alueita voi tulkita kovin täsmällisesti. Kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja maisemakulttuurin kannalta merkittävä alueen kaavamääräysteksti on muutettu kuulumaan: "Aluetta kehitetään siten, että alueen arvot ja ominaisuudet säilyvät." Määräyksen muotoilu ja ohjausvaikutus lienee riittävä.

29.4.2003

Kaavaselostuksen luvussa 11.6 "Kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja maisemakulttuurin kannalta merkittävät alueet" esitellään alueita määriteltäessä huomioon otetut keskeiset rakennuskulttuuria koskevat kansainväliset ja kansalliset selvitykset, kuten Unescon maailmanperintöluettelo ja modernin arkkitehtuurin docomomo-luettelo, valtakunnallisesti merkittävien kulttuurihistoriallisten ympäristöjen luettelo päivityksineen sekä seudullinen inventointi. Kohteiden valintapohjaa ovat lisäksi muodostaneet kaupunkisuunnitteluviraston ja kaupunginmuseon eri alueilta tekemät inventoinnit. Lukua on luonnosvaiheen jälkeen hiottu mm. valintakriteeristön osalta ja myös inventointitilanteen kuvausta on täydennetty. Sivulla 173 todetaan, että Yleiskaava 2002:een sisältyy yhteensä noin 280 yksilöityä kulttuurihistoriallisesti merkittäväksi luokiteltua ympäristöä. Nämä merkittävät ympäristökokonaisuudet on osoitettu pääkartalla vinoviivituksella. Selostuksessa mainitaan vielä, että kohdevaraukset sekä aluekokonaisuuksiin liittyvä kohdeluettelo näkyvät myös selostuksen liitekartoilla. Liitekartta (s. 175), jossa esitetään kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja maisemakulttuurin kannalta merkittävät uudet kohdekokonaisuudet sekä kohteet v. 1992 yleiskaavasta on sinänsä havainnollinen, mutta mainittu kohdeluettelo ei sisälly lausunnonle toimitettuun viralliseen kaava-aineistoon. Kaupunginmuseon johtokunta katsoo, että edellä mainittu kohdeluettelo tulee liittää osaksi kaavaselostusta.

Kaupunginmuseo kritisoi luonnosvaiheen lausunnossaan selostuksen liitteenä olevaa miljöötyyppejä esittelevää karttaa ja selostusta. Miljöötyypeillä on haluttu luonnehtia kaupungin historian monitahoisuutta, mutta yksiselitteisten tyyppien luominen ei ole ongelmatonta. Miljöötyyppittely on erityisen vaikeata historiallisesti kerrostuneessa kaupungissa, jossa yhdellä alueella on historian kuluessa ollut eri käyttöjä, jotka aluetta ovat muovanneet. Vaikka miljöötyyppikarttaa onkin luonnosvaiheen jälkeen osittain korjattu, on tyyppiluokittelussa vielä kehittämistä. Mm. kartanoalueille ei ole esitetty omaa miljöötyyppiään, vaan ne esitetään yleensä maisemakulttuurikohteina. Kaupunginmuseon johtokunnan mielestä miljöötyyppikartan sisältö, käyttömahdollisuudet ja –tarve tulee vielä arvioida uudelleen.

Kaavaselostuksen luvussa 11.5 "Viher- ja virkistysalueet" esitellään myös kulttuurihistoriallisesti merkittävät viher- ja puistoalueet, kaupungin "vihersormet". Yleiskaavaan on otettu maankäyttö- ja rakennuslain mukaisen kansallisen kaupunkipuiston innoittamana uusi Helsingipuisto, joka ulottuu etelästä kaupungin edustan saarista pohjoiseen Haltialan metsäalueelle. Helsingissä tarkoituksena on varata kriteerit täyttävä alue kaavoituksen keinoin ja keskeisen sijaintinsa, luonto- ja kulttuuriarvojensa ansioista kehittää siitä tärkeä

29.4.2003

imagotekijä kaupungille. Helsingipuistona kehitettävä alue on luonnosvaiheen jälkeen merkitty yleiskaavakarttaan. Mitä konkreettista lisäarvoa ja käytännön merkitystä neljästä alueellisesta kokonaisuudesta koostuvan kaupunkipuiston muodostaminen tarjoaa esimerkiksi alueen suojelulle, hoidolle ja käytölle, ei ilmene kaavaselostuksesta.

Vaikutusten arviointi

Yleiskaavan luonnosvaiheen jälkeen on tehty vaikutusten arviointia mm. maiseman, kaupunkikuvan ja kulttuuriperinnön osalta. Pääosin konsulttityönä tehty arviointi keskittyy ensisijassa kaupunkikuvallisiin muutoksiin ja jää kulttuuriperintöön kohdistuvien vaikutusten osalta varsin ohueksi. Mikä syvällisempi vaikutus kaupunkikulttuuriin on sillä, että kaupungin historiaan niin olennaisesti kuuluneet rahtisatamatoiminnot perinteisen savupiipputeollisuuden tapaan siirtyvät pois kantakaupungista? Sen arviointi, miten esim. satama-, teollisuus- ja varastokäytöstä asuinalueiksi muuttuvilla alueilla voidaan ottaa huomioon ja säilyttää paikan historiaan liittyviä arvoja, jää tarkemman suunnittelun ratkaistavaksi.

Alueet

Kiistanalaisista alueista Kivinokka, Vartiosaari ja Koivusaari on merkitty ehdotuksessa selvitysalueeksi, jonka maankäyttö ratkaistaan yleiskaavalla tai osayleiskaavalla. Luonnosvaiheen lausunnossa kaupungin museo esitti: "Kivinokan kansanpuiston itäosan varaaminen pientaloalueeksi rikkoo Kulosaaren kartanosta, siirtolapuutarhasta ja alkujaan työvään lomamaja-alueesta muodostuneen viher- ja virkistysalueen historiallisesti kerrostuneen kokonaisuuden ja maisemallisesti tärkeän kulttuuriympäristön. Asuntorakentamisesta alueella tulisi luopua." Kaupungin museon johtokunta toistaa mainitun kannan ja esittää, että jatkosuunnittelussa se otetaan huomioon.

Myös Vartiosaaren säilyttäminen huvilasaarena ja virkistyskäytössä on kaupungin museon johtokunnan mielestä jatkossakin tärkeää saaren monivaiheisen, merellisen kulttuuriympäristön vaalimiseksi. Rakennus- ja maisemakulttuurikohteita esittävällä liitekartalla saaren keskiosat on rajattu merkinnän ulkopuolelle, vaikka saaren sisäosa vanhoine niittyineen ja laitumineen on osa saaren kulttuurihistoriallista kerrostumaa. Kaupungin museon johtokunta muistuttaa, että kohteen määrittäminen merkittäväksi kokonaisuudessaan ei estä alueen kehittämistä sen ominaisluonteeseen sopivalla tavalla.

Santahamina on kaavaehdotuksessa merkitty sotilasalueeksi, joka muutetaan asunto- ja virkistysalueeksi (A), jos toiminta siirtyy alueelta pois. Kaavakarttaan kulttuurihistoriallisesti merkittäväksi alueeksi on

29.4.2003

kuitenkin merkitty vain saaren ydinosa, kasarmialue ja kadettikoulu. Santahaminan tunnettu kylähistoria 1500-luvulta alkaen, samoin kuin pitkä merenkulkuun ja puolustukseen liittyvä historia rakenteineen edellyttää koko saaren merkitsemistä arvokkaaksi alueeksi. Kyseessä on valtakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö.

Samoin sotilasalueeksi merkityn Vallisaaren – Kuninkaansaaren A-varaus on ristiriidassa saaren kulttuurihistoriallisten arvojen kanssa. Kyseessä on merkittävä alue, joka liittyy Suomenlinnan maailmanperintöalueeseen. Alueen ympäristövaikutusten arvioinnissa todetaan, että ”asuinrakentamisen myötä saarten ominaisuudet ja luonne muuttuisivat”. Rakentamisella olisi vaikutuksia myös Helsingin edustan merelliseen maisemaan.

Saariston alue on kohdemerkinnöiltään vaillinainen. Alueen kuuluminen saariston osayleiskaavaan ei ole johtokunnan mielestä riittävä syy kulttuurihistoriallisesti merkittävien kohteiden poistamiseen, vaan kohdevalikoimaa tulisi täydentää.

Malmin lentokenttäalueesta on arkkitehtuurinsa vuoksi arvokkaaksi merkitty ainoastaan lentoasema ja lentokonehallirakennus. Rajaus on liian suppea, onhan koko lentokenttäkokonaisuus liikenne-, kulttuuri- ja arkkitehtuurihistorian kannalta valtakunnallisesti ja kansainvälisestikin merkittävä.

Kaupunginmuseon johtokunta pitää myönteisenä, että Lauttasaaren kulttuurihistoriallisten, kaupunkikuvallisten ja maisemakulttuurin kannalta merkittävien kohteiden määrää on luonnosvaiheen jälkeen hieman täydennetty.

Uusilla rakentamisalueilla, esimerkiksi Lehtisaaren ostoskeskuksen ympäristössä ja saaren eteläosan rakentamisessa tai Länsiväylän katteelle sijoitettavalla asuntoalueella Lauttasaarella Katajajarjun kohdalla, samoin Itäväylän rakentamisalueella Kulosaarella sekä Laajasalon öljysataman ja Kruunuvuoren alueen asuntorakentamisessa on edellytettävä alueiden kulttuuriympäristön ja -maiseman arvojen huolellista huomioon ottamista maankäyttöä tarkemmin suunniteltaessa.

Liikennevarauksista metrolinjaus Katajanokka – Laajasalo sisältää kulttuuriympäristön kannalta huomattavimman uhkakuvan, mikäli pintavaihtoehto pidetään mahdollisena ratkaisuna. Kaupunginmuseon johtokunta katsoo, että pintavaihtoehto aiheuttaisi niin merkittäviä kaupunkikuvallisia ja maisemavaikutuksia merellisen Helsingin kansallismaisemassa, että vaihtoehto tulee jo varhaisessa vaiheessa sulkea pois ja jatkaa tutkimista tunneliratkaisun pohjalta.

29.4.2003

Lopuksi Kaupunginmuseon johtokunta korostaa, että jatkossa Yleiskaava 2002 on tärkeä kaavoitusta ja suojelukaavoitusohjelmia ohjaava asiakirja. Kaupunginmuseon johtokunta pitää tärkeänä muistaa, kuten kaavaselostuksen s. 176 todetaan:
"Kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja maisemakulttuurin kannalta merkittävät kohteet ja alueiden rajaukset voidaan yleiskaavassa esittää vain yleispiirteisesti. Yleiskaavan tarkoituksena on asettaa tavoitteet asemakaavoitukselle ja muulle yksityiskohtaisemmalle suunnittelulle. Alueiden tarkemman suunnittelun tullessa ajankohtaiseksi arvojen säilymiseen tähtääviä periaatteita on täsmennettävä. Aluekokonaisuuksien lisäksi Helsingissä on lukematon määrä yksittäisiä arvokkaita rakennuksia, joiden suojelu ratkaistaan asemakaavoituksessa. --- Alueiden kehittämisen tulee tapahtua niiden omista lähtökohdista käsin ja alueen erityisarvojen sanelemin ehdoin."

Edellä mainituin huomautuksin ja varauksin kaupunginmuseon johtokunta puoltaa Yleiskaava 2002 –ehdotuksen hyväksymistä.

Kaupunginmuseon johtokunnan puolesta

Irina Krohn
puheenjohtaja

Anja Nuutinen
pöytäkirjanpitäjä